БОЖИДАР НИКОЛИЋ*

УНИВЕРЗИТЕТ И НАУКА

У циљу сагледавања што реалније улоге Универзитета у науци, а прије свега везано за будућност науке, мора се сагледати веома кратко његова прошлост, односно почеци и његови историјски коријени. Прије свега несумњиво је да Универзитет води поријекло које је везано директно за образовни систем.

Међутим, изузетно сложен развој Универзитета произилази из њему иманентне двојне, а у неку руку супротстављене функције.

Са једне стране, Универзитет се јавља свуда као највиши степен у образовном систему. Прво успорено а потом све брже, поред преноса знања, Универзитет формира све већи број појединаца способних за иновације и стваралаштво, што је категоричан захтјев досадашњег и будућег времена.

Познато је да је начин реализације функције универзитета подложан промјенама и ако се универзитет не прилагођава захтјевима времена, долази до раскорака између захтјева друштва и превазиђених облика рада. Нема сумње да је вријеме у коме се налазимо, вријеме великог изазова за универзитет и да оно захтијева да универзитет обавља своју улогу у сасвим новим условима.

Вријеме у коме се налазимо и оно које је пред нама показује да су човекове физичке активности све мање заступљене у производном процесу и да их све више замјењују интелектуалне активности. То нам говори да универзитет мора све брже да се преображава ка доминантно оријентисаној научној установи.

Не треба заборавити да већ дуги низ година у свијету постоје значајни универзитетски центри који су окренути претежно послиједипломској настави и научним активностима.

Долазеће доба је доба великих изненадних промјена, стварања нових технолошких база цивилизације.

---

* Проф. др Божидар Николић, Ректорат Универзитета Црне Горе, Подгорица.

Пост-индустријска цивилизација, која је пред нама, много брже покреће „замајац" технолошких промјена, а у центру тих промјена су компјутер-информације.

Трећа научна технолошка револуција означава и формирање „Информатичког друштва" у коме се нове вриједности не стварају само, нити првенствено тешким радом, новим знањем и информацијама. Водеће индустрије су интелектуалне индустрије а њихово језгро: *индустрија знања*, тј. *универзитет, односно, факултети и научни институти.*

Нови правци развоја модерне науке захтијевају и специјализована знања и велике синтезе. Овим захтјевима се више не може удовољити искључиво секторском организационом структуром. Перманентни интердисциплинарни и мултидисциплинарни истраживачки центри, уношење нових елемената у редовне, а поготово у послиједипломске студије, политика трајног подстицања међуфакултетских контаката, све су то неопходни елементи нове организације универзитета, да би сачувао епитет храма науке и високошколског образовања.

Наука и образовање су прворазредни фактори развоја, јер нема савремене производње без непосредне примјене научно-истраживачког рада. Заправо, наука и високо образовање су клица раста, која треба да ферментира у свакој људској дјелатности.

Брза трансформација научних резултата у производњи и доходак, подстрек је што чвршћег повезивања универзитета са привредом, односно са друштвом у цјелини. Претварање науке у технологију је, као што је познато, изузетно сложен ланчан процес који је ван моћи универзитета. С друге стране, измицање универзитета из овог ланца доводи до његове научне стерилности када престаје да буде генератор стваралачких кадрова и нових научних резултата. Наведено говори да универзитет мора бити центар окупљања институција предузетништва, тржишно оријентисаних истраживачких и развојних институција, предузећа за производњу иновација и сл. Крајње је вријеме да се поред броја научних радова универзитета његова вриједност мјери кроз директну реализацију тих радова у привреди и сл.

Ова нова поставка мисије универзитета директно зависи од квалитета људи који раде на универзитету. Они универзитетски кадрови који нијесу у првим редовима научног стваралаштва не могу формирати кадрове за даља прегнућа, на што универзитет мора обратити посебну пажњу.

Изражено помјерање улоге Универзитета ка научним активностима све више одређује његову организацију, облик дјеловања, а посебно кадровску политику.

Имајући ово у виду може се са сигурношћу рећи да је Универзитет одлучујући центар научног и културног живота, инкубатор у коме се обучава стваралачка елита, као и легије професионалне интелигенције. Универзитет је простор у коме се баје највећи домени фундаменталних и примијењених истра-

живања као и гајење изузетно високог нивоа културе и културног живота. Оспособљавање стручњака за самостални развојни пут за бављење науком изузетно је сложен и одговоран посао. Због тога она друштва која наруше равнотежу двојне функције универзитета, поготово занемаривањем његове улоге националног ресурса стваралачких потенцијала, сијеку грану на којој се налазе.

Будућност пред нама све ће више заоштравати ово питање јер је свијет ушао у фазу радикалних промјена, које Европу доживљава у правцу стварања западноевропског тржишта. Прелаз на тржишну привреду у земљама Централне и Источне Европе, као и њихово прихватање плуралистичке демократије, главне су карактеристике динамике у Европи у годинама које слиједе.

Универзитети су у тим активностима двоструко укључени. С једне стране, европски универзитети, који спадају у најстарије институције на континенту, су депозити основних вриједности, стваралоци учених умова и стручне радне снаге од чега зависи унапређење знања и науке, технологије и културе. С друге стране, универзитети су фокуси рефлексија свих промјена вриједности.

У ово вријеме промјена, од Универзитета се очекује да дјелује као институција плодоносне вриједности не само у традиционалном смислу и домену његових компетенција, већ на развој друштва као цјелине.

Развој савременог друштва зависи од научног, технолошког и културног напретка и њихове интеграције, а то може да обезбиједи само Универзитет.

Друштво се мора оријентисати на развој свих истраживања али за Универзитет се мора системски обезбиједити складан развој фундаменталних, примијењених и развојних истраживања.

Умјесто рационалног, сталног договарања и измишљања неких сопствених „оригиналних" критеријума, треба се прихватити посла по угледу на развијене и средње развијене земље Европе, како у погледу критеријума и начина рада, тако и у односу на нашу интеграцију у истраживачке програме Европе.

Потребно је обезбиједити стално присуство наших универзитетских и других кадрова у лабораторијама широм свијета као и присуство иностраних кадрова у нашим лабораторијама. Посебно би било корисно ако би се за што интензивније подизање истраживачке атмосфере као и метода рада на нашем Универзитету омогућило ангажовање иностраних водећих стручњака.

Без овакве стратешке оријентације друштва можемо остати у празном простору између одмакле производне моћи и заосталих оквира његовог (друштвеног) и личног живота.

Од Универзитета се очекује не само да доприноси научном и економском развоју наше Републике већ и да утиче на чување

и ново рађање општих културних вриједности Црне Горе као дијела југословенског и европског идентитета.

Универзитет Црне Горе, на коме тренутно ради 225 доктора наука, 150 магистара и 250 истраживача распоређених у 13 научно-наставних и 6 научних институција, има обавезу и задатак трајног укључивања у научне проблеме Црне Горе. Институције и појединци преко једнодисциплинарних и мултидисциплинарних тимова ће бити укључени, у зависности од потребе друштва, перманентно или повремено, на рјешавању проблема скоро у свим областима наука.

Да би се наука на нашем Универзитету развијала у духу времена у коме живимо, прије свега треба му обезбиједити неопходну опрему за истраживање, страну периодику и литературу, могућност усавршавања кадрова као страних стипендиста и стипендиста наше Владе. Исто тако, неопходно је кадровима Универзитета омогућити доступност изузетно квалитетној истраживачкој опреми која се налази скоро нераспакована по нашим фабрикама и институцијама.

Ако се зна да је наука од посебног друштвеног интереса за производњу знања, то предлажем да наука као приоритетна дјелатност буде подржавана:

— ослобађањем од плаћања царина на увоз истраживачке опреме,

— ослобађањем плаћања пореза на промет при набавци основних средстава и опреме за истраживање и опите из иностранства,

— убрзаном амортизацијом,

— кредитним бенефицијама,

— адекватним нивоом плата,

— хитним рјешавањем стамбених питања.

Сви ови и још низ других елемената који подстичу развој науке омогућили би да наука на нашем Универзитету прати домене достигнуте у средње развијеним земљама свијета.

Božidar Nikolić

UNIVERSITY AND SCIENCE

Summary

In order to perceive the role of University in science as objectively as possible, first of all referring to the future of science, its past, its beginnings and its historic roots have to be perceived concisely. First of all, it is certain that the origin of University is connested directly to the system of education.

However, a very complex development of University arises from its immanent dual, and in some way opposed function.

On one side, University is everywhere the highest level in the educational system, and gradually, slowly at first and after that more and more quickly, beside the transfer of knowledge, University forms more and more

individuals fit for innovations and creative work, which is a categorical demand of time of today and tomorrow.

Marked movement of the role of University towards scientific activities determines more and more its organization, form of performanse and especially personnel policy.

Bearing in mind the above mentioned, it can be sain with certainty that University is a decisive centre of scientific and cultural life and incubator in which creative elite is trained, as well as the lergions of profesional intelligence. University is the place where the highest reaches of fundamental and applied researches are cherished, as well as an extremely higs level of culture and cultural life. The training of experts for an independent of development in order to deal with science, is extremely complex and demanding work. For that reason the societies which disturb the balance of dual function of University, especially neglect its role of national resource of creative potentials, spite themselves.

The future before us will intensify this subject more and more bacause the world has entered into the radical changes.